

МОНГОЛЫН ЮАН УЛСЫН ЭЛЧ АННАМ УЛСАД ОЧСОН ТУХАЙ НЭГЭН ТЭМДЭГЛЭЛ

*С.Дашцэвэл**

Өгүүлэх нь:

Юан улсын элч Аннам улсад очсон тухай энэхүү тэмдэглэл XIV зууны эхээр бичигдсэн “An nam chi luoc” буюу “Аннамдын товч тэмдэглэл” хэмээх сурвалж бичгийн гутгаар дэвтэрт тэмдэглэгдэн эдүгээ бидний үед уламжлан иржээ. Уг сурвалж бичгийг бичсэн эзэн нь Le Trac хэмээх вьетнам хүн бөгөөд Хубилай хааны цэрэг Аннамд нэвтрэх үед буун өгч дагаар орсон нэгэн билээ. Тэрбээр багаасаа бичиг цэргийн эрдэмд шамдаж Аннамдын хааны дэргэд дээд тушаалын түшмэлийн алба хашиж байгаад 1285 онд Аннамдын умар зүгээс Туган жанжинаар удирдуулсан их цэрэг нийслэлийг эзэлж зүүн өмнө зүгээс Сугат (Сод) жанжинаар толгойлуулсан их цэрэг хүч хавсран довтлох үеэр Аннамдын зарим цэргийн эрхтэн болон хааны удмын хэсэг хүмүүсийн хамт дагаар орж Юан улсад иржээ. Тэдний дотор Аннамдын хааны авга ах Tran Ich Тас байв. Хубилай хаан түүнийг Аннамдын хаанаар өргөмжилж буцаасан боловч Аннамдын хилийн цэрэгт бутцохигдсон аж. Харин Аннамдын бичгийн түшмэл Le Trac Юан улсад түшмэлийн алба хашиж байгаад хожим нь насан өөд болтлоо бичиг номын ажилд шамдан “Аннамдын товч тэмдэглэл”-ийг 1330-аад онд бичиж үлдээсэн байна.

Энэ түүхийн сурвалж бүгд 20 дэвтэр бөгөөд Аннамдын тэр үеийн байгаль цаг уур, зан заншлаас эхлээд цэрэг цуух, гадаад дотоод хэргийг нэн бодитой тэмдэглэн үлдээснээс гадна тэр үеийн Юан гүрэнтэй харилцаж байсан бичиг захидлын зүйл, элч төлөөлөгч солилцож байсан он цагууд, тэр үеийн цэрэг дайны ажиллагааг тов тодорхой өгүүлснээрээ Монголын түүхэнд чухал ач холбогдолтой юм.

Уг ном XIX зуунаас эхлэн хятад, япон, англи, франц зэрэг орны судлаачдын анхаарлыг татах болжээ.

Вьетнамд энэхүү сурвалж бичгийн талаар эрт дээр үеэс мэдэх болсон боловч эх орноосоо урвасан тэрс үзэлтийн бичсэн магадтай бус түүх хэмээн үзэж төдийлэн их сонирхсонгүй. Гагцхүү XX зуунаас эхлэн энэ сурвалж бичгийн талаар ганц нэгэн шүүмж гарч зарим түүхэн баримтыг шүүмжлэлтэйгээр ашиглаж ирэв.

* С.Дашцэвэл - ОУСХ-ийн эрдэм шинжилгээний ахлах ажилтан, доктор (Ph.D), дэд профессор

1961 онд Өмнөд Вьетнамын Хүэ хотын Их сургуулиас уг зохиолыг цөөн хэдэн хувь хэвлэсэн боловч нэн ховордсон учир 2002 онд дахин хэвлэсэнийг миний бие саяхан олж аваад зарим хэсгийг монгол хэлээр орчуулан танилцуулах боломж олдов.

Энэ дашрамд миний орчуулгыг хичээнгүйлэн хянаж зарим үнэт зөвлөлтөөн өгсөн эрхэм номын нөхөр, нанхиад хэл бичгийг нэвтэрхий эзэмшсэн түүхч, доктор Н.Төмөрт гүн талархалаа илэрхийлье.

Орчуулга:

Цагаагчин туулай жил (1291) Жи Юаны 28-р оны 12 сард [Монголын Юан улсын] элч нар Дайду хотоос¹ [алсын] замд гарч Ху болон Гуан² мужуудыг дайран олон уул давааг давж найман мянга гаруй бээрийг туулсны эцэст сая Аннамын хилд хүрэв. Тэнгис далайг гаталж уул давааг давсан нь тоймгүй. Дараа жилийн гурван сарын 18-ны өдөр Кхау-он [Аннамын хилийн зааг] хүрч [очиход] Аннамын Ши Зи³ шадар түшмэлээ илгээж дарс ба идээ барьж угтаад Ли Занг мөрнийг гатлан элчийн газар хүргэв.

Маргааш өглөө нь [Аннамын] Ши Зи [биеэр] элчийн газар хүрэлцэн ирэв. Эн тэргүүнд [Их хааны] зарлигийн бичгийн (诏书 Zhao shu) өмнө номхон зогсч хүндэтгэл үзүүлээд дараа нь алгаа хавсарч мэнд мэдүүлэв. Их хааны бие лагшинг лавлахуй Юаны элч “Хаантан түмэн амгалан” хэмээв. Дараа нь төрийн сайд түшмэлүүдийн амар мэндийг Ши Зи лавлахуй Юаны элч “Тэргүүн сайд түшээ нар цөм энх амгалан” хэмээв. “Тэнгэрийн хөвүүд замдаа их алжаав уу?” хэмээхүй “Тэнгэрийн хөвүүд Аннам улсыг хол хэмээн бодсонгүй тул элч бид довтлон ирэхүй юунд алжаах” хэмээн хариулав. Ийнхүү хэлцэн дуусмагц [Аннам улсын] хүрээлэнгийн түшмэл Динь Кунг Вьен, дайфу түшмэл До Куок Ке өгүүлсэн нь “Урьдын тохирсон ёсоор бол хаан байваас урагш харж, элч түшмэл нь баруунш харж бие биений өөдөөс суух ёстой. Иймд эрхэм элч та суудалдаа тухтай морил”. Юаны элчийн тэргүүн Ли Дао хариулсан нь “Том улсын чинсан түшмэл бага орны хаантай эн зэрэгцэх бус уу. Хаан заавал өмнө зүг харах ёсгүй. Одоо харин баруун зүүн талд өмнө өмнөөсөө харан сууж юунд болохгүй гэж”. Кунг Вьен өгүүлсэн нь: “Вант улс хэдий жижиг ч зэрэг дэвийн хувьд хараат (诸侯 Zhu hou) орноос дээгүүр билээ”. Ли Дао хариулсан нь “Хаан хэмээсэн нь чухамдаа бид л тэгж нэрлээд байгаа бус уу?”. Эцэст нь баруун зүүн талд бие биенээ харан сууж ярилцав.

Ши Зи өгүүлсэн нь “Миний эцэг дээдэс амьсгал хураахын өмнө гэрээслэхдээ Тэнгэрийн их гүрнийг гүнээ хүндэтгэж жил тутам алба барьж бай. Алдас үл хийсүгэй хэмээсэн билээ. Өнгөрөгч жилүүдэд Тэнгэрийн элч нар морилон ирэхийг харсангүй учир миний бие элч зарж эд зүйлсийг хүргүүлэв. Дээд улс хэрхэн үзэж буйг болгооно уу. Жижиг улсын эд зүйлд онцгой юм үгүй. Гэвч чин сэтгэлээс үйлдсэн билээ. Эдүгээ Тэнгэрийн элчийг хүлээн авч байгаадаа үнэхээр баярлаад баршгүй. Ши Зи цааш өгүүлсэн нь “Манай элч ордонд бараалхаж ирээд хаантны нас сүүдэр өндөр ч гэсэн бие лагшин залуу мэт чийрэг байгааг тодорхой ярьсан тул миний бие түүнийг сонсоод ихэд баяртай байна. Энэ үнэхээр тийм үү?” Ли Дао хариулсан нь “Их хаан цав цагаан сахалтай ч царай зүс залуу хүн мэт байна”. Ши Зи өгүүлсэн нь “Тэгвэл дэлхий дахин зол жаргалтай бөгөөд манай улс орон ч зол жаргалтай байнам”. Ши Зи магнай дээрээ гараа тавиад “Өнгөрсөн хэдэн жил дараалан дээд улсын зүгээс элч зарж манай улсад ирүүлсэнгүйн учир шалтгаан юунд байхсан бол?” хэмээхүй Ли Дао өгүүлсэн нь “Тэнгэрийн хөвүүн олонтаа элч зарж урьсан боловч Аннамын хаан ордонд бараалхсангүй тул элч илгээсэнгүй, мөн таны хаан эцэг наснаас хальсан айлтгалыг хүлээн авсан. Тэнгэрийн хөвүүний үзэж буйгаар урьдах хааны гэм их бөгөөд шийтгэн яллахуйц билээ. Ор залгах хүнийхээ тухай мэдэгдэж холбоо барьсангүй. Иймд бидний элчийг танай улсад илгээв”. Ши Зи өгүүлсэн нь “Тэнгэрийн хөвүүн [Хубилай] алж хядахыг бус амар амгаланг урьдал болгодог нь бидний жижиг улсын хувьд ихээхэн аз завшаан билээ”. Тийн өгүүлээд “Хуанди түм насалтугай” хэмээн хашгирав. Ли Дао өгүүлсэн нь “Дөрвөн далайг⁴ нэгтгэн захирсан Тэнгэрийн хөвүүн [эртний] Nghieu, Thuan (Yao, Shun)⁵ хаан мэт нигүүлсэнгүй тул юунд цэрэг илгээж алж хядахыг урьдал болгох билээ. Гагцхүү урьд олон удаа ёс журмыг тайлбарласаар атал улсын ван зарлигийг ер сонсолгүй үл ойлголцлыг төрүүлднээс иргэдийг бусниулж улсыг эвдэхэд хүргэсэн бус уу. Чхамхүү өөрсдөө ийм байдалд хүргэсэн болохоос дээд улсын төрөөс та нарын газар нутагт шунаагүй бөгөөд та нарын эд зүйлст ч дурлаагүй билээ. Гол нь Их хаанд биеэр бараалхахыг үл тэвчин арга саам хийсээр тул тийм байдалд хүргэв”. Ши Зи өгүүлсэн нь “Өнгөрсөнд их цэрэг дайлаар ирж орон байрыг шатаан түйвээж өвөг дээдсийн минь шарил бунханыг хүртэл сүйтгэж цогцос ясыг нь бусниулав”. Ийнхүү хэлж дуусаагүй байтал тэнд зогссон [Аннамын] түшмэлүүд чангаар цурхиран уйлшгаав.

Ли Дао өгүүлсэн нь “Урьд Тэнгэрийн хөвүүн Юнань ван Есөнтөмөрийг (Gia Thiet Moc Nhi, (也铁木儿) Ye Tie Mu Er)-ийг зарж Бирм (Dien Dien 面 Mian,...) улсыг цохих үед орон байр орд харшийг шатааж болохгүй, шарил бунханыг ухаж төнхөж болохгүй... гэх мэт захисан тул Юнань ван тэр захиас үгийг сүслэн дагав. Их цэрэг улсад очихуй Бирмийн хаан оргон зугадав. Юнань ван [Есөнтөмөр] хэнийг ч хороосонгүй, орон гэр, сүм дуган, орд харшийг хэвээр үлдээв. Бирмийн хаан хүндэтгэн биширч, бууж өгөөд хөвгүүнээ илгээж тогтсон хугацаа тутамд ордонд бараалхаж алба өргөсөөр авай.⁶ Басхүү өмнөдийг тохинуулах Жиннань ван (镇南王 Zhen nan wang [Туган]) цэрэг авч Аннамыг цохих үед⁷ Тэнгэрийн хөвүүн [Хубилай] мөн Бирмийг дайлах үеийнх шиг захиас үгийг айлтгасан бөлгөө. Хэрвээ тийм захиас үг байгаагүйсэн бол энэ орд харш яахин ийн үлдэх билээ”. Ийн яриа төгсөөгүй байтал хүрээлэнгийн шадар түшмэл Dinh Cung Vien яриаг дэмжин “Тэнгэрийн хөвүүн [Хубилай] тийм сайхан бодол сэтгэлтэй байсан ажээ. Тэгэхлээр урьд зэвсэглэн халдахгүй байсан нь илүү дээр байсан биш үү” хэмээгэл [Юанын элч] Ли Дао дуугаа чангаруулан “Аннам улсад аюул учруулсан эзэн нь чиний хүмүүс лав биш гэдэг нь магадтай бус. Уужим өндөр тэнгэрийн журамт ёсыг хүмүүн чи яахин мэдэх билээ”. хэмээгээд [Ли дао тэргүүтэн] ханцуйгаа саван босцгооход Dinh Cung Vien тэр дороо уучлал гуйв.

Аннамын ван элчийн газар хүрч очих үедээ “Хаан эцгийн [наснаас нөгчсөн] гашуудлын хоног дуусаагүй, зөвхөн хар өнгийн хувцас өмсч, ногоо жимсхэнээр хооллож таван жил болох ёстой. Одоо дөнгөж хоёр жил хорин дөрөв хонож буй” хэмээн өгүүлсэн юм. Аннам ван галт (галбинга) шувуу⁸ сийлсэн хаан тэргээр заларч шадар түшмэлүүд нь ордонь хувцас өмсч явгаар явав. Элчийн газар очоод Тэнгэрийн хөвүүний [Хубилайн] зарлигийн бичгийг хүлээн авах ёслол хийхдээ үдийн үед Thanh Hoang (城皇 Cheng hoang) [хэмээх] хаан хэрмэнд ороод Ngoan Nguyet (完月 Wan yue) гүүр, Truong Minh (长明 Chang Ming) асарыг өнгөрөөд, Chanh Duong (正阳 Zheng Yang) [хэмээх өмнөд гол] хаалганд хүрч Ли Дао мориноос буун зарлигийн бичгийг дээш өргөн Minh Duong (明阳 Ming Yang) [хэмээх дунд] хаалгаар, түүний бараа бологчид Van Noi (云会 Yun Hui) [хэмээх баруун] хаалгаар, Аннам түшмэлүүд Nhat Tan (日新 Ri Xin) [хэмээх зүүн] хаалгаар тус тус

морилон төрийн төв Minh Ha (明下 Ming Xia) ордоны өмнө очив. Явган замын дагуу дэвсгэр дэвсэж хүж асаажээ. Аннам ван [өөрийн] авга ах тэргүүн тайши Chieu Minh ван, [өөрийн] дүү Цэргийн дээд түшмэл Та Thien ван, [мөн] хамгаалах түшмэл, дайван түшмэл, дайфу түшмэл болон бичгийн хүрээлэнгийн найман түшмэлийн хамт дээш өгсөж Tho Quang (寿光 Shou guang) ордонд морилов.⁹ Луугийн дүрст хааны сэнтийн өмнө тахилын ширээ залж хүж асаажээ. Ши Зи зарлигийн бичигт мөргөх ёс гүйцэтгээд дараа нь өөрөө уншив. Ши Зи “Тэнгэрийн хөвүүний зарлиг бичгийг сүслэн үзээд хэмжээлшгүй баярлав” хэмээгээд “Хуанди мандтугай” хэмээн өндөр дуугаар хэлэв. Дараа нь хааны ордоноос шатаар буун Tap Hien (集贤 Ji Xian) ордоноо хүндэтгэлийн зоогт морилов. Баруун зүүн хоёр талд өөд өөдөөс харан суув. Гагцхүү тэргүүн тайши хааны хажуу доор сууж хамгаалах түшмэл ордоны дээд шатнаа зогсч бусад бүх түшмэл ордоны доор зогсов. Хэрвээ тушаал эс өгвөөс дээш гарч үл болно. Ордоны доор үлээвэр цохилуур их хөгжим, ордоны дээр үлээвэр бага хөгжим тоглов. Бүхий л төрлийн хоол дарс, үл мэдэх жимс болон загас, далайн амьтан гэх мэт маш үнэт зүйл бүрийн хоолыг найман ширээнд өрж дэлгэжээ. Далайн хясааны шохойг наргилын навчинд боосон Cau Trau¹⁰ [хэмээх бохийг] зажлахыг үе үе урина. Аннамдын хаан зочноо дайлж ахуйдаа үргэлж хөгжилтэй яриа үүсгэж бас тэнгэрийн элчид зориулж шүлэг хэлэв. Ли Дао мөн тэр даруй хариу шүлэг хэлэв.¹¹ Зоог төгсөхийн үед Ли Дао тэргүүтнийг тусгайлан зассан асарт (帙 Zhang) урьж оруулав. Цөм газар суулгаав.

Ши Зи өгүүлсэн нь “манай улс тэнгэрийн хааны улсыг дагаад 30 жил боллоо.¹² Дээд улсыг бишрэх сэтгэлийг хэзээ ч умартсангүй. Байнга эд зүйлс өргөж ирлээ. Орхигдуулж дутаасан зүйлгүй. Өвөг эшгийн үеэс өнөөг хүртэл урьд хойтгүй нэг л замаар явав. Ордонд бараалхахыг дуудсан зарлиг бичиг олон удаа ирсэн боловч зөвхөн бие сул бөгөөд өвчний учир ордонд бараалхаж эс чадаад дээд эзнийг хилэгнүүлж цэргийг ирүүлээд иргэд алагдаж, булш бунханаа бусниулж, сүм дуганаа шатаалган, мод ургамалаа тасчуулан сүйтгүүлсэн нь хэлж баршгүй. Манай улс ямар ч ял буруугүй атал түмэн гамшигт учрав. Ирсэн элч болгон Тэнгэрийн хөвүүний зарлиг бичгийн үгийн дагуу ялыг тоочин улсын ван (Tran Duy Ai)-г хөнөөсөн, Тэнгэрийн элчийг хөөн буцаасан, хааны цэргийг тэрслэн эсэргүүцсэн гэх мэтээр буруутгаж одоо ч уучлан хэлтрүүлээгүй

байна. Хянан үзвээс миний авга болбоос урьдах Вангийн үед хятад руу элчээр зарагдаж Тэнгэрийн хөвүүний ордонд бараалхсан атал бүхнийг урвуулан ховлосон бөлгөө. Тэр үед Тэнгэрийн хөвүүн [Хубилай] түүнийг Аннамын хаан болгосон учир өөрөө айн гэлмэж хааш одохоо үл мэдэв. Түүнээс бус манай улс [түүний] амийг егүүтгэхийг эс зүрхлэв. Миний авга өөрөө Хайнань руу оргон одоод садан төрлүүд нь цэргийн эрхийг хадгалж Тэнгэрийн хааны цэрэгтэй тэрсэлдсэн билээ. Чухамдаа улсын ван энэ талаар юу ч мэдээгүй [үүнд ямар ч хамаагүй]. Гагцхүү ордонд бараалхаагүй ганц хэргийн чухам учир шалтгаан гэвэл зөвхөн амьд мэнд явахыг эгээрч үхлээс айснаас өөр зүйлгүй бөгөөд аюул осолтой алсын замд уул хөндийн хорт хий хийгээд түмэн бээрийн гадагш замын хугаст цаг агуурыг үл тэвчин амь нас сүйдвэл Дээд улсад юуны ашигтай болох? Ойрмогхон бид байнга элч зарж алба өргөн үнэнч сэтгэлийг хадгалан дээд хааныг шүтсээр бөлгөө. Иймд Дээд улсын хувьд алдаж хохирох юун билээ. Гагцхүү бидний доордсын сэтгэл санааг Тэнгэрийн хөвүүнд бүрэн дүүрэн дамжуулан илэрхийлж чадаагүй төдий байна. Өнөөдөр тэнгэрийн элч нар энд хүрэлцэн ирсэн нь манай улсын хувьд үнэхээр аз тохиосон явдал бөгөөд учрыг тайлбарласан бидний үгийг Их хаанд биечлэн тодорхой айлтгахыг Тэнгэрийн элчид хичээнгүйлэн хүсэх завшаан олдов. Бид бодохдоо тэнгэрийн доорх бүх газар хааных бөгөөд газрын дээрх бүх хүмүүс хааныг бишрэн дагах бөлгөө. Аннам улс тэнгэрийн хөвүүний ард [албат] бөгөөд өөр ямар ч санаа чиглэл үгүй. Тэнгэрийн хөвүүн дөрвөн далайг нэгэн гэрт нэгтгэв. Хэдийбээр манай улс [Хааны] ордонд бараалхаагүй ч мөнхүү газар дээр орших тул бас л [танай] улсын доордос билээ. Миний энэ сэтгэлийн үгийг зөвхөн тэнгэр газар л тодорхой мэднэ хэмээн зүрхлэн хэлсү”. Ли Дао нар өгүүлсэн нь “Биднийг хааны ордоноос нааш гарах үед Чинсан их түшмэл (卿相大臣 Qing Xiang Da Chen) захихдаа урьдах элч нар Тэнгэрийн хөвүүний эрхин санааг [бүрэн] илэрхийлж мэдэхгүй, жижиг улсад эргэлзээ төрүүлж [байсан тул] эдүгээ та нар урьдах алдааг бүү давтагтун хэмээсэн бөлгөө. Бид энд ирээд Ши Зи вантай уулзаж ярилцав. Гэвч ярих хэлэх төгсгөлгүй учир захидал бичгээр тайлбарлан таниулах нь зүйтэй болов уу.¹³

Тайлбар:

1. Хубилай хаан ор суусны дараа Бээжингийн дэргэд шинэ хот байгуулсан бөгөөд түүнийг 1272 онд Хаанбалгасун хэмээн нэрлэх зарлиг буулгасан бөгөөд хожим нь Их нийслэл буюу

хятадаар Дайду хэмээх нэрээр ихэнхи түүхийн сурвалжид тэмдэглэгдэх болжээ.

2. Одоогийн Хунань, Гуанчжоу, Гуанси мужууд.

3. Хараат түшмэг орны хан хөвүүн буюу ван.

4. Дөрвөн далай хэмээх нь бүх дэлхий гэсэн утгатай.

5. Хятадын эртний улсын хаад. Домогт өгүүлэхдээ эдгээр хаад энгийн иргэдээс үл ялгам энгүүн аж төрж иргэнийг тэтгэн улсыг захирч байсан гэдэг.

6.1287 онд Юнань ван Бирмд цэрэглэн орсон.

7. Жиннань ван гэдэг нь тэр үеийн өмнөд хятад дахь хязгаар нутгийг тохинуулах цэргийг захирагч ван бөгөөд тэр үед Хубилай хааны хөвгүүн Туган уг албыг хашиж байсныг Рашаддины “Судрын чуулганд” тэмдэглэжээ. 1288 онд Thoat Hoan (Туган) жанжинаар удирдуулсан Юан улсын цэрэг Аннамд доволсон тухай Аннамдын сурвалжид тодорхой дурдсан буй.

8. Домгийн шувуу. Англиар Phoenix.

9. Tho Quang ордон нь гадаадын элч төлөөлөгчдийг хүлээн авдаг ордон байсан хэмээн XIII зууны Аннамдын хааны ордон тухай номонд бичсэн байдаг.

10. Далайн хясааг чанаж гаргасан шохойг ороонго модны навчинд боож наргил модны бяцхан хэрчимтэй хамт зажилдаг нэгэн төрлийн бохь. Биенд хурсан хорт хийг гаргах үйлчилгээтэй гэх сэрүүн чанартай энэхүү захлах бохийг өмнө зүгийн халуун газрынхан эртнээс хэрэглэж заншсан нь одоо ч бий.

11. Ийнхүү бие биендээ шүлэг хэлж сэцэн ухаан овсгоо самбаагаа илэрхийлдэг нь тэр үеийн дорно дахины дипломат заншил байсан тухай түүхэнд тэмдэглэсэн буй.

12. Аннам улс Юан улсад дагаар ороод 30 жил боллоо гэдэг нь 1260 онд алба барьж эхэлсэн үеэс тооцсон бололтой.

13. Уг захидал бичгийг жи юаны 29 дүгээр (1292) онд илгээсэн байна.

Тэмдэглэх нь:

Эдүгээгээс 800-аад жилийн тэртээх тэр уулзалтын энэ мэт ярилцсан тэмдэглэл өнөөдрийн юм шиг дэргэд улбаалан өртөөлж ирсэн нь нэн сонирхолтой байна. XIII зууны эцсээр (1291 онд) хоёр улсын харилцааны төлөв байдал ямар байсныг тун ойрхоноос мэдрэх мэт.

Энэ ярианы тэмдэглэлээс бид хэд хэдэн зүйлийг тодорхой ойлгож болно.

1. Хубилай хааны элч нар найман мянган бээрийн алс дахь мөнх ногоон оронд морь хөлөглөн очиж их хаан Хубилайн зарлигийн бичгийг дамжуулж байгаа байдал, ярианы өнгө аясыг ажиглахад элч нар Аннамын хаанд шахалт үзүүлж нэлээд ихэмсэг дээрэнгүй хандлагатай байсан нь илт байна. Гэхдээ уг яриа нь цэгцтэй, бас ч дипломат ёсны өндөр соёл мэдлэгтэй нь ажиглагдана. Аннам улсын хувьд мөн л дорно дахины дипломат төр ёсны тогтсон жаягтай байсан нь илт байна.

2. Хоёр улсын харилцааг гадна талаас хархад тайван мэт боловч тун ч эмзэг түгшүүртэй байсан үе тул Аннам жижиг улсын хувьд нэн болгоомжтой харьцаж байжээ. Учир нь 1285, 1288 онуудад Аннамын нутагт Юан улсын их цэрэг нэвтэрч томоохон тулалдаан болсон боловч Аннамын хааныг буулган авч чадалгүй оргуулан алдсан төдийгүй багагүй хохирол амссан байв. Иймд их хааны цэрэг дахин довтлох магадлал ихтэйг мэдээд нууцаар цэргийн байнгын бэлтгэл хийж батлан хамгаалах хүчин чадлаа зузаатгаж байсныг тэр үеийн түүхэнд тэмдэглэсэн байдаг. Аннамын хаан байдлыг зөөлрүүлэхээр элчийг яаралтай илгээж алба барьсан хэдий ч Юан улсын хувьд Аннамд ер итгэх аргагүй байсан билээ. Энэ удаа Lap Dao тэргүүтнийг илгээсний гол зорилго нь Аннамын хааны урьдах гэмийг сануулж бас бус ял асуух мэтээр өнгөн дээрээ аашлавч цаанаа Аннам улсын уг санааг мэдэх, цэрэг зэвсгийн бэлтгэл сэлтийг тандах гол зорилготой байсан юм. Аннамын ван энэ байдлыг маш сайн ойлгож байсан тул Юаны хааны бодол санааг тандан мэдэхийг хичээж “Бид өөрөө санаачлан эд зүйлсийг өргөсөөр ирлээ. Үүнийг тэнгэрийн хөвүүн хэрхэн таалж байгаа бол” гэсэн санаа бүхий асуултыг дахин давтан тавьж байгаагаас илт байна.

3. Энэ үед Юан улс Аннамыг өөрийн хараат жижиг улс хэмээж, харин Аннам өөрийгөө харьцангуй бие даасан вант улс гэсэн үзэл бодлын зөрчил байсаар байсан нь ажиглагдана. Тухайлбал ван хийгээд элчийн суудлын талаар маргаж зөрчил гарч байгаа нь цаанаа их учиртай байна. Бие даасан улсын ван Их хааны элчийн дээр байх ёстой хэмээн Аннамын тал үзэж байхад Юаны элч Аннам бол хараат орон учраас вангийн суудал Юаны элчээс дээгүүр байх албагүй хэмээн Юаны элч түүнийг үл зөвшөөрч эцэстээ жижиг улсын ван аргагүй Юаны элчийн үгийг даган буулт хийж байна.

4. Хоёр орны харилцаа тийм ч таатай биш тухайн цаг үед Аннамын ван жижиг орны дипломат урьдчилан сэргийлэх аргыг

чадамгай ашиглаж дипломатын уран нарийн аргаар уур амьсгалыг зөөлрүүлэх, Юан улсын доор захирагдаж буй мэтээр итгүүлэхийг хичээж байгаа нь ажиглагдана. Ер нь тэр үеийн Аннамын бодлого нь Хятадын Өмнөд Сун улстай урьд харилцаж байсан уламжлалыг барьж, тэр л жаягаар байхыг эрмэлзэж байсан мэт. Урьд Аннам улс эд зүйлсийг Сун улсын хаанд жил болгон өргөж, шинэ хаан өргөмжилснөө ёс төдий мэдэгдэж зөвшөөрөл авах гэх мэт уламжлалт харилцаатай байсан билээ. Энэ нь чухамдаа дорно дахины жижиг улс том улстай харилцаж байсан ерийн жаяг, найрсаг хэвийн харилцаатай байгаагийн нотолгоо байв. Гэтэл Юан улс түүнээс давсан хэд хэдэн шаардлага (тухайлбал Анамын ванг биеэр ирж ордонд бараалхах, ойр төрлийн дүү нараасаа хааны ордонд дэнчи болгон суулгах, бусад орныг дайлаар очих үедээ Аннамын нутгийг ашиглах, зам тавьж өгөх цаашлаад хүнс хоол, хүн хүчээр туслахыг шаардах гэх мэт) тавьж байсан нь Юан улсын шууд захиргаанд орчих аюул нөмөрч байна хэмээн ихэд болгоомжилоход хүргэж байжээ. Юан улсын хувьд Аннам улс геостратегийн нэлээдгүй чухал байршилтай байсан учир Аннамаас цаашхи жижиг орнуудад (зарим нь Аннамд алба барьдаг байсан) нөлөөгөө бэхжүүлж хараат болгохын тулд Аннамыг бүрэн хараат болгож авах явдал чухал байсан бололтой. Тийм учраас олон арван жил Аннамтай зууралдсан боловч санаандаа хүртэл буулган авч чадсангүй, ёс төдий хараат хэвээр үлджээ. Өөрөөр хэлбэл Аннам улс ам хэлэн дээрээ хараат хэмээвч ажил хэрэг дээрээ хараат бус мэт байсаар Юан улсын үеийг дуусгасан билээ.

5. Өөр нэг зүйлийг эндээс ажиглахад 1291 онд Хубилай хаан цал буурал толгойтой өндөр настай боловч царай зүс тунгалаг идэр залуу мэт байсныг дурдсан байна.

6. Хубилайн хаан ертөнцийг захирах хоёр ёсны аргыг шүтэж урьдах хаадыг бодвол илүү уян хатан гадаад бодлогыг хэрэгжүүлж байсныг Аннамын хаан анзаарч мэддэг байсан нь ажиглагдана. Тэрбээр “Хубилай их хаантан алж талахыг бус амар амгаланг урьдал болгодог нь бидний жижиг улсын хувьд нэн их аз завшаан” хэмээснээс илт ажээ.